

Loevesteyn

Marcellus Emants

bron

Marcellus Emants, *Loevesteyn*. Haagsche Boekh.- en Uitg.- Maatschappij, Den Haag 1898

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/eman001loev01_01/colofon.php

© 2017 dbnl

Personen:*)

Prins WILLEM VAN ORANJE

de Heer C.TH.J. CLOUS.

ARNDT DE JEUDE, slotvoogd van Loevesteijn

MARIA BOYSOT, zijn vrouw

de Heer D. VAN OLLEFEN.

Mevrouw TH. BRONDGEEST - BOUWMEESTER.

HERMAN DE RUYTER, bijgenaamd de boodschapper (Emissario) van den Prins

de Heer LOUIS BOUWMEESTER.

WILLEM AERTZ, bijgen. IJSVOGEL.

de Heer HENRI DE VRIES.

HENDRIK JANSZ

de Heer J. DE JONG.

JAN HENDRIKSZ

de Heer C.C.V. SCHOONHOVEN.

PEREA, aanvoerder der Spaansche soldaten

de Heer A. ISING Jr.

Geuzen, soldaten van den Prins, Spaansche soldaten.

Tijd der handeling: December 1570.

*) De Raad van Beheer van de Koninklijke Vereeniging: 'Het Nederlandsch Tooneel' heeft zich, op aanzoek van het Haagsch Uitvoerend-Comité voor de Inhuldigingsfeesten welwillend bereid verklaard eenige artiesten van de Koninklijke Vereeniging beschikbaar te stellen voor de opvoering van dit werk.

Het tooneel stelt voor een zaal in het slot Loevesteijn. In den achterwand een verdiepte nis, waarin zich een venster bevindt, dat uitzicht geeft naar de zijde van Gorkum. Daarnaast rechts een schouw, waaronder een houtvuur brandt. Rechts, iets vóór den achterwand, verbindt een inspringende trap de zaal met hooger gelegen vertrekken; daarvóór gelijkvloers een deur. Onder de traptreden een lage deur, die toegang geeft tot een kelder. Links twee deuren, waarvan de achterste toegang geeft tot een lokaal, dat als gevangenis wordt gebruikt. Vóór het vuur een tafel, waarbij twee stoelen staan, terwijl zich voorts nog vier stoelen op het tooneel bevinden. Alle aanwijzingen zijn van de zaal uit genomen.

Tooneel I.*SLOTVOOGD. MARIA.**(De slotvoogd en zijn vrouw zitten bij het vuur; de wind huilt in de schouw.)***S l o t v o o g d .**

Alweer een vlaag! De Noordenwind steekt op.
 Hoor hoe hij huilend heenwringt door de schouw!
 Hij splijt de hooge vlam in rosse tongen,
 Die huiv'rend kruipen over 't hout. - Wel bar
 Is 't jaargetij.

M a r i a .

En somber Loevesteijn.

(naar het venster gaande)

O zon, waar toeft ge? Zie 'k u nimmer weer? -
 Aanschouw dien hemel loodgrijs dag aan dag,
 Die valse golven witte schotsen wiegend,
 Dat doodsche Gorkum in zijn blanke wa,
 Die velden met hun onbetreden sneeuw...
 Is 't niet, alsof wij op een kerkhof woonden?

(terugkeerend naar het vuur)

Waartoe nog langer 't leven hier verkniesd?
 Spreek, Arndt.

S l o t v o o g d .

Maria, 't is ons vaderland.

Maria.

Wat, vaderland, als 't enkel afkeer wekt!
 'k Verfoei dit land! 'k Veracht dit boerenvolk!
 Ik haat hun grove taal! A, moi, j'adore
 La belle Espagne avec son ciel d'azur,
 Son éternel été, ses fiers hidalgos.

Slotvoogd.

't Is hier, dat ik Kastieljes vorst moet dienen.

Maria.

Twee zonen schonken wij aan 't Spaansche heir.
 Tot loon daarvoor zal u de koning wis
 In Brussel of Madrid een ander ambt
 Niet weig'ren.

Tooneel II.

DEZELFDEN. TWEE SPAANSCHÉ SOLDATEN.

Een soldaat

(haastig afdalend langs de trap).

Nieuws, heer slotvoogd, boos gerucht!
 De vriend des prinsen, d'Emissario,
 Is weer.....

Slotvoogd.

Wie durft, aleer ik 't hem gelast,
 Tot mij zijn woorden richten?

Maria.

Le rustre.

Slotvoogd.

Van hier en in arrest! Verwacht je straf!

Maria.

Die, hoop ik, streng zal wezen.

(de soldaat gaat deemoedig heen.)

Slotvoogd.

Zal dan nooit
Dit plumpe volk aan tucht en vormen wennen?

Maria.

Slechts achter koeien deugen zulke kinkels.
Ons Spaansche vendel was voldoende sterk;
Waarom er Nederlanders bijgevoegd?

Slotvoogd.

Een tweetal maar. Zij moeten eind'lijk leeren
Den vorst, door God tot meester hun gesteld,
Te dienen.

Een andere soldaat

(haastig afdalend langs de trap).

Heer....

Maria.

Encore?

Slotvoogd.

Uit mijn oog
En in....

Soldaat.

Eerwaarde Franciskaner broeders....

Slotvoogd.

Gezegend zij hun komst!

Soldaat.

Zij zijn vermoeid,
Verkleumd en smeeken u om Godes wil
Hier uit te mogen rusten.

M a r i a .

Begeleid
D'eerwaarde heeren daad'lijk herwaarts en
Breng Spaanschen wijn.

S l o t v o o g d .

Om hunnentwille zij
Voor dezen keer de driestheid je vergeven.

(De soldaat gaat rechts-vóór af.)

M a r i a .

Ach, dat z' uit Brussel goede tijding brachten
Van hertog Alva en van onze zoons!

S l o t v o o g d .

Dat geve God! 't Zijn bange, bange tijden!

Tooneel III.

*MARIA, DE SLOTVOOGD, HERMAN DE RUYTER, HENDRIK JANSZ, JAN HENDRIKSZ, WILLEM AERTZ,
EEN SOLDAAT.*

(De vier Geuzen zijn als monniken vermomd en worden door den soldaat binnengeleid.)

S l o t v o o g d

(tot de Geuzen, die van rechts-beneden opkomen).

Zijt welkom, heil'ge vaders in dit slot.

M a r i a .

De hemel zendt u naar ons Loevesteijn.

S l o t v o o g d .

Een lichtstraal in ons eenzaam droef bestaan.

(Op een wenk van den Slotvoogd nemen de vier Geuzen plaats aan de tafel.)

Maria.

Misschien een troost voor 't angstig moederhart,
 Dat van twee kind'ren in des konings dienst
 Te lang geen tijding mocht ontvangen.

Jan Hendriksz.

Lacy,
 Mevrouw, wat weten arme kloosterbroeders
 Van 't geen er voorvalt aan een hof?

Hendrik Jansz.

Ons dreef
 Naar deze streek een andre zending heen.

Slotvoogd

(voor wien intusschen door den soldaat een gouden kan en gouden bekers neer zijn gezet).

Ook daarvan wenschen wij te hooren; doch....
 Verkwikt u met een dronk, aleer gij 't ons
 Verhaalt.

(hij schenkt in).

Herman de Ruyter.

Er is veel gisting in dit land,
 Veel ontevredenheid.

Slotvoogd.

Ja, zelfs verzet
 Tegen 't gezag door onzen vorst gesteld.

Maria.

Maar hertog Alva met zijn Spaansche macht
 Zal 't in de kiem verstikken. Zingen niet
 De Geuzen zelf:

Duc d'Alf, die kwam uit Spanje
 Met macht van volk zeer groot.
 Prins Willem van Oranje
 Dit hoorende, hij vlood.

Slotvoogd.

Vernietigd zij dat Geuzenbroedse! Maar...
 Drinkt toch, eerwaarden, drinkt. De wijn is goed
 En komt rechtstreeks uit Spanje.

Jan Hendriksz.

Oorlof, heer,
 Gelofte hebben wij gedaan....

IJsvogel.

Te heet
 Is Spaansche wijn voor Nederlandsche kelen.

Maria.

Dorst u misschien naar and'ren drank?

Slotvoogd.

Er ligt
 Ook Fransche wijn in onze kelders.

Herman de Ruyter

(opstaande).

Juist
 Mevrouw, ons dorst naar and'ren drank; maar 'k vrees,
 Dat zulk een drank uw kelder niet bevat.
 Ons dorst naar vrijheid!

(De vier Geuzen werpen hun vermomming af en brengen dolken en pistolen voor den dag.)

Maria.

Hulp! Verraad!

Slotvoogd.

Hij is 't!
 De Ruyter! D'Emissario!

Herman de Ruyter.

Geraden!

Maria.

Soldaten! Hier!

*(Ijsvogel pakt Maria beet, bindt haar armen vast en knoopt haar een doek voor den mond;
Herman de Ruyter bedreigt den Slotvoogd met een dolk.)*

Herman de Ruyter.

Een kreet of een gebaar
En 't is met u gedaan! - Ja, 'k ben de Ruyter,
Boodschapper van Prins Willem van Oranje.
Mijn lastbrief.

(Hij toont een brief, waaraan een zegel hangt.)

Lees en overgeef mij 't slot.

Slotvoogd.

Aan Spanjes koning heb ik trouw gezworen!

Herman de Ruyter.

Een verre koning, die zijn volk niet kent,
Die onze taal veracht en beulen zendt
Om onze grieven in ons bloed te smoren....
Zoo'n koning zijn wij moe! Wij kozen vrij
Een eigen vorst. Zijn wensch zij u bevel.

Slotvoogd.

Eer wil ik sterven! Uw berooide prins
Is een rebel!

Herman de Ruyter

(hem doorstekend).

En gij een volksverrader!

Slotvoogd

(neerzijgend).

Vervloekt!

Hendrik Jansz.

Hij heeft zijn loon.

Slotvoogd*(stervend).*

Mijn koning.... 'k Sterf
 Voor u. - Maria.... kind'ren.... God, erbarm U....

Jan Hendriksz.

Scherp zij de bijl voor hard en knoestig hout.

Herman de Ruyter.

Nu fluks gehandeld! Hendrik Jansz, grijp aan.
 Ontdragen wij dit droevig overschot
 Den blik van haar, met wie hij was vereend.

*(De Ruyter en Hendrik Jansz dragen het lijk links-achter weg.)***Jan Hendriksz***(tot Maria).*

Zie toe, mevrouw en spiegel u aan hem;
 Want hooge moed komt altijd vóór den val.
 Al stijgt de booz' een poos tot eer en macht,
 Toch daalt hij eens als Lucifer ter helle.

Herman de Ruyter*(met Hendrik Jansz terugkeerend).*

Thans rest ons nog de Spaansche vestingwacht,
 Naar 'k gis wel twintig koppen sterk en wij -
 IJsvogel blijft - zijn drie maar in getal.
 Op 't stil besluipen, als een kat haar prooi,
 Komt alles aan. Een zucht kan ons verraden.
 Geeft acht dus, want die galgen-kapelaans
 Zijn goedgewapend en niet bang.

Hendrik Jansz.

Een kind
 Was David; toch versloeg hij Goliath.

Jan Hendriksz.

Der menschen vijand is des Heeren vriend.

Herman de Ruyter.

En God is steeds nabij, als verre blijft
De hulp van menschen. Komt!

*(Achter de Ruyter aan sluipen Hendrik Jansz en Jan Hendriksz, hun wapens gereedhoudend,
de trap op.)*

Tooneel IV.

MARIA. IJSVOGEL.

I J s v o g e l .

Vergeef Mevrouw,
Dat u de Geus voorshands niet nooden mag
Tot aangenamen kout. 't Is ongalant;
Maar ruwe tijden brengen ruwe klanten.
Gelijk wij zijn, zoo maakt' ons de Spanjool,
Uw goede vriend, dien wij zoo innig haten.
Wel dapper zijn die zwarte diablos.
Wien eere toekomt zal ik eere geven;
Maar zelfs een Geus wil baas zijn in zijn huis.
En danst hij graag.... toch niet naar vreemde pijpen. -
Nu sluipt de Ruyter op uw wachten aan.
Dat zwarte volkj', aan koude niet gewoon,
Heeft wis een fermes roes zich ingedronken
En met hun glazig' oogen zien z' op eens
Drie stoere Geuzen voor zich staan. - Flamingos!
Signora de Valjadolid! Slaat dood! -
Maar 't is te laat! Geen wapens bij de hand.
D' een geeft zich over; d' ander wordt geveld.
En eer z' ontnuchterd zijn, is ons de veste.

(zingend)

Princelijken pater fraey,
 Al moeten wij sobereeren,
 Ons rolleken krijght noch eenen draey;
 Wij sullen noch domineeren.

(Buiten valt een schot.)

Luistert! Zoo spreekt alleen de Ruyters roer!
 Ik ken dien knal.

(Een tweede schot valt.)

Nog eens! Nu is de zaak
 In ord' en wordt de Geus ook weer galant.

(Terwijl IJsvogel Maria's banden losmaakt, valt er buiten nog een schot.)

M a r i a .

Ellendeling! Uitvaagsel van de hel!

I J s v o g e l

(potsierlijk groetend).

Oorlof, mevrouw, men noemt mij Willem Aertz.
 IJsvogel word ik bijgenaamd.

M a r i a .

Trawant
 Van schelmen, laag sluipmoordenaarsgespuis!

I J s v o g e l .

Vet smet. Goed voorbeeld wekt tot volgen op.

M a r i a .

O, vloekb're daad, die mij tot weduw maakte,
 Een edel hart ontijdig stil deed staan!

(Buiten valt wederom een schot.)

Te hulp, soldaten! Hier!

(Zij tracht te ontvluchten; maar IJsvogel weerhoudt haar.)

I J s v o g e l .

Vermoei U niet.
 Op uw soldaten valt niet meer te hopen.

Voortaan zij uwe leus: vive le Geus!

(zingend)

Slaet op ten trommele, van dirredomdeyne,
Slaet op ten trommele, van dirredomdeus,
Slaet op ten trommele, van dirredomdeyne,
Vive le Geus is nu de leus!

M a r i a .

Les chenapans!

I J s v o g e l .

Parlee fransee? Och hé!
Spreek toch uw moedertaal, vrouw slotvoogdes,
Dan loopt ge 't minst gevaar dwaasheid te zeggen.
Wie eigen taal veracht, veracht zich zelf.

M a r i a .

O, bitt're smaad! Komt niemand dan te hulp?

I J s v o g e l .

Wees onbevreesd. Ik zal uw eer niet krenken.
Wel klopt mijn hart voor mooie meisjes snel;
Maar 't moet echt goedje zijn: Neerlandsch van taal,
Neerlandsch van hart, Neerlandsch in heel haar wezen.
Aan 't soort, waar u toe hoort: zoo'n beetje Fransch,
Zoo'n beetje Spaansch, zoo'n beetje niemendallig,
Gaat Willem Aertz zoo fier en koud voorbij
Als aan een doode muis een koningstijger.

M a r i a .

Maudit coquin!

I J s v o g e l .

Vink, lijstster, nachtegaal,
Elk zingt zijn eigen wijs en wie ze hoort,
Die is bekoord en denkt aan geen bespotten.

Maar vangt de papegaai met klappen aan -
 Dat trotsche beest zoo prachtig van gevedert' -
 En praat hij dom zijn meester na, dan lacht
 Hem ieder hart'lijk uit.... die meester 't eerst.

Maria.

Waar blijven toch mijn Spaansche wachten?

IJsvogel.

Hier

Komt, wat er rest van uw verdedigers.

Tooneel V.

*MARIA, IJSVOGEL, DE RUYTER, HENDRIK JANSZ, JAN HENDRIKSZ en eenige gebonden Spanjaarden,
 die door de Geuzen op worden geduwd.*

Maria.

Gevangen? - Bloodaards! O, die schand'!

Hendrik Jansz.

Hoezee!

IJsvogel.

Dat heeft nu Vive le Geus gedaan!

De vier Geuzen.

Hoezee!

Hoezee! Hoezee! Vive le Geus! Hoezee!

Hendrik Jansz.

Den kerker in, bloedhonden van den beul!

(De soldaten worden door de linker achterdeur weggevoerd.)

Herman de Ruyter*(tot Maria).*

Kastieljes vlag is neergehaald. Een mand,
 Het Geuzenteeken, siert de torenspits.
 Van Loevesteyn begint Neerlands viktorie!

Jan Hendriksz.

De Heer, die eens Zijn uitverkoren volk
 Bevrijdde van het juk der slavernij,
 Hij zendt den mensch somtijds een duist're wolk;
 Maar daarna weer den schoonsten zonneshijn.

IJsvogel.

En d' een rijst op in 't licht, als d' ander zinkt
 In schaduw.

Maria.

Toef met juub'len.

Herman de Ruyter.

Dankt eerst God,
 Dat Hij der wachten oor met doofheid sloeg,
 In onzen geest Zijn heerlijk licht ontstak
 En onze zwakheid met Zijn kracht bezielde.
 O, Heere, wil nu ook ons verder leiden.
 Voer ons den Prins toe met zijn legermacht.
 Wek op, wek op dit zwaar verdrukte volk,
 Dat eertijds fier zijn rechten wist te waren,
 En thans, verstompt door felle tirannij,
 In vreemde boeien vastgeklonken neerligt.
 Te hulp, mijn God, dat het zijn ketens breke
 En wegdrijv' uit dit land de vreemde bend',
 Die U niet kent en niet erkennen wil,
 Dat Gij een helper der verdrukten zijt,
 Een trooster in de smart, een wreker van
 Het recht!

Hendrik Jansz.
Gerucht van stemmen. Hoort!

IJsvogel.
't Komt nader!

Jan Hendriksz.
Gekletter hoor 'k van wapenen.

Herman de Ruyter.
Nu reeds
Mijn beê verhoord?

Hendrik Jansz

(aan het venster staande).

Drie schuiten naad'ren 't slot,
Met mannen boordevol!

IJsvogel

(ook aan het venster).

't Zijn Gorkummers!

De vier Geuzen.
Hoezee!

Hendrik Jansz.
Zij hebben onze mand gezien.

Jan Hendriksz.
En ook des Heeren stem gehoord, die riep:
Ontwaakt, ontwaakt, Jerusalemsche schaar,
Het uur des oordeels is gekomen.

Herman de Ruyter.
Zet
De poort nu open, laat de broeders in!

(Jan Hendriksz en Hendrik Jansz gaan rechts-vóór af.)

Maria.

Zou 't moog'lijk zijn?

IJsvogel.

(zingend)

De vos, die heeft so langen
 Gebruyct alle sijn macht,
 De gansen opgehangen
 Al door des wolves kracht;
 Maar nu komt de gans met hoopen,
 Die dus lang heeft gebroet,
 Nu moet de vos verlooopen
 Metten wolf seer verwoet
 Voor de gans al metter spoet.

Herman de Ruyter.

(Onder 't zingen van IJsvogel heeft de Ruyter door het venster gekeken; nu nadert hij Maria.)

De leeuw ontwaakt en spert zijn oogen op,
 En rekt zijn klauw en trekt zijn spieren saam.
 Straks bukt hij tot zijn sprong, mevrouw en dan....
 Wee uw duc d'Alf en wee zijn Spaansche vrienden!
 Kom nog tot inkeer. Zie en hoor. Ontken
 Niet blind en doof de teekenen des tijds.

Maria.

Ziet zelf en hoort, verwaten, plumpe geuzen!
 Perea staat met troepen in den Bosch.
 Spionnen brachten tijdig hem bericht.
 Reeds is naar Loevesteyn hij onder weg,
 En aanstonds stoot uw prins, als glas op brons,
 Op Alva's legermacht zijn hoofd te pletter.

(IJsvogel wil haar voor deze uitdagende woorden te lijf gaan; maar de Ruyter houdt hem terug.)

Herman de Ruyter.

Onteer uw wapen niet. Veel leed en kwaad
 Kwam over 't land door vrouwen haar gelijk;
 Maar deze hier heeft uitgediend.

Maria.

Le lâche!
 Il n'ose pas.

Tooneel VI.

MARIA, DE VIER GEUZEN en een bende gedeeltelijk gewapende, gedeeltelijk ongewapende, meerendeels havelooze mannen, die van rechts-vóór binnen dringen.

Al de mannen.

Hoezee! Het slot is ons!

(zingend)

Waeckt op, ghij Nederlanden,
 Waekt op, 't is meer dan tijd,
 Of ghij roemt oock in schanden,
 Dus siet wel toe subijt!
 Wilt met den prins getrouwe
 Verjagen 't Spaensch gebroet,
 Of ghij brengt u in rouwe,
 Jae om lijf en om goet.

Herman de Ruyter.

Welkom, gij allen, wakk're bondgenooten.
 Weest welkom in 't heroverd Loevesteijn!
 Deelt bekers rond en sterkt u met een dronk
 Op onzen prins, op Willem van Oranje!

Al de mannen.

Hoezee! Hoezee voor Willem van Oranje!

IJsvogel.

(tot Maria, terwijl men drinkt)

Zie, d' een, die houdt het met Calvijn,
 En d' ander wil met Luther zijn,
 De derde blijft nog een papist,
 De vierde is Anabaptist.
 Zij zijn voor waar al heel verdeeld,
 Want hun geloof nog heel veel scheelt;
 Maar elk wil vrij en Neerlandsch zijn,
 En geen Spanjool; dat is certeyn.

Herman de Ruyter.

Waar Spanje wijkt, daar is ons vaderland!
 Is 't paard geboren voor gareel of zaal,
 De hond als trekdier of voor 't jachtvermaak,
 Wij zijn 't om vrij naar eigen wet te leven.

Al de mannen.

Zoo is 't!

Herman de Ruyter.

Jan Hendriksz, deel nu wapens uit!
 Zet wachten op de wallen.

(Men ziet wapens afgeven en ettelijke manschappen heengaan over de trap.)

Een Geus.

Nu en dan
 Is 't goed voor 't goud van meester te verand'ren.

(Hij wil de gouden bekers wegnemen, terwijl een andere Geus Maria aangrijpt.)

De andere Geus.

En voor zoo'n schoone dame ook.

Maria

(zich verwerend).

Te hulp,
De Ruyter!

Herman de Ruyter.

Schaamteloze schurken, weg!
Is dat het oogmerk van uw komst geweest?
Van hier die valsche broeders! Voort met hen!

(De beide Geuzen worden links-vóór de deur uitgedrongen)

Wie om te rooven kwam en vrouwen te
Onteeren, duld ik niet in onze schaar. -
Hoort toe, gij allen, herwaarts aangesneld
Om voor de vrijheid t' off'ren goed en bloed.
Een heil'ge zaak is 't, die ten strijd' ons riep.
Schandvlekt ze niet door roof of lagen lust.
Keert tot u zelven in en wie zijn hart
Onrein gevoelt, hij werpe neer zijn roer
En ga!

(Een paar Geuzen werpen hun wapens neer en sluipen links-vóór heen.)

't Was onze prins, die mij beval
Van vreemd gespuis te zuiv'ren deze veste
En Loevesteyn te houden tot zijn komst.

Al de mannen.

Hoezee! Hoezee voor Willem van Oranje!

Herman de Ruyter.

Want komen zal hij met een legermacht
Voor 't laatste goud, dat hem de vijand liet,
In Duitschland aangeworven.

Maria.

Komen zal hij;
 Maar eerder nog zal hier Perea zijn
 En al uw Geuzenbroed in boeien slaan,
 Radbraken, vierendeelen!

Stemmen.

Slaat haar dood,
 De Spaanschgezinde!

(Men dringt op Maria aan; maar de Ruyter houdt de bende terug.)

Herman de Ruyter.

Laat haar kallen! Wacht
 Een waard'ger vijand af. Zij heeft gelijk:
 Perea zal niet dralen; maar de prins
 Draalt evenmin. Van gindsche zijde zult
 Ge ras hem aan zien snellen. Hendrik Jansz,
 Uw oogen zijn nog jong en scherp, kijk uit
 En meld ons wat ge ziet.

Hendrik Jansz

(aan het venster staande).

'k Zie over 't zwart
 Van Maas en Waal de bleeke schotsen glijden.
 'k Zie Gorkum roerloos, slui'm'rend in de sneeuw
 En alom in het rond der velden blankheid.

Stemmen

(grommend).

Nog niets in 't zicht?

Herman de Ruyter.

Geduld.

Een Geus

(die van de trap is neergedaald, haastig en zacht tot de Ruyter).

Heer, schraal voorzien
 Van spijs en brandstof vond ik kast en kelder.
 Alleen aan kruit en lood is geen gebrek.

(De Geus gaat weer heen.)

Herman de Ruyter.

Dat iedereen 't verneem!' Geen hulp in zicht,
 Geen spijs genoeg voorhanden in de kelders.
 Geen buit, geen krijgsvermaak, geen glorie wacht u!
 Kou, honger, dood, dat is 't, wat ons verbeidt.
 De schapen dragen wol, voor wie hen scheert;
 De bij maakt honigzeem, voor wie haar schenden;
 Een os zwoegt onder 't juk, voor wie hem slaan
 En vloeken.... Wij trotseeren pijn en dood
 En weten niet wien 't nut. - Gaat henen dus
 Gij, die hier strijden kwaamt om dank of eer
 En wien bij 't rijzend schrikbeeld der ellend'
 De knieën trillen en 't gelaat verbleekt.

Een Geus.

De domm' alleen vecht zonder hoop op zege.

(Hij werpt zijn wapen neer en gaat links-vóór heen.)

Herman de Ruyter.

Ga.

Maria.

Wijzer dan gij allen is die man;
 Want macht'loos is uw prins, laf is zijn volk
 En onverwin'lijk blijft de Spaansche hertog!

Een Geus.

Miljoenen Spanjaards draagt het wereldrond.
 Wat nut een honderdtal er neer te vellen,
 Als straks voor elk, die hier zijn leven laat,
 Kastieljes koning duizend and'ren zendt?

Een Geus.

Een dwaas, die tegen overmacht zich weert.
 Kom, kameraad, ga mee.

(Zij werpen de wapens neer en gaan links-vóór heen.)

De rest der Geuzen.

Vermaledijd!
Houdt hen terug.

(Zij dringen op.)

Herman de Ruyter

(hen weerhoudend).

Neen, laat hen vrij'lijk gaan.
Slechts wie in vrijheid naar de waap'nen grijpt,
Doet eens die vrijheid zegevieren!

De overige Geuzen

(morrend).

Lafaards!

Jan Hendriksz.

Wie mijdt het land en mijdt de zee? Voorwaar,
Hun zal het loon naar werken niet ontgaan.
Het vaal bestaat, dat is noch zwart, noch wit
En tusschen hitt' en koude ligt de lauwheid;
Maar tusschen vrij-zijn of des vreemden slaaf...
Daar is geen middenpad. Die 't een ontvlieft,
IJlt voort in 't ander.

Maria.

Tel uw macht, de Ruyter.
't Keurvendel slinkt al. IJz'ren tucht alleen,
Geen vrijheid maakt een mensch tot held. Dit volk
Was rijp zijn nek te krommen onder 't juk.

Herman de Ruyter.

Loof nooit een dag mevrouw, eer 't avond is.

Een Geus

(van de trap afstormend).

Krijgsvolk in zicht! Een dichte drom!

Herman de Ruyter.

Wie zijn 't?
Spanjolen of de troepen van den Prins?

Dezelfde Geus.

'k Zag aan den einder pas een grauwe plek,
 Waar flets, als weerlicht op een donk're wolk,
 Het staal van helm en speer op glansde.

Maria.

Ha!

Herman de Ruyter.

Keer naar den toren weer en houd dien troep
 In 't oog.

(De Geus gaat over de trap heen.)

Maria.

Perea is 't met heel zijn macht!
 Pakt fluks uw biezen; bergt uw lijf, rebellen!
 Wat mart ge nog?

Een andere Geus

(over de trap naar binnen stormend).

Spanjaarden rukken aan
 In breede rijen! 'k Zag musketten, lansen!
 Het Spaansche kruis snijdt wapperend de lucht!

Maria.

Geloofd zij God!

Stemmen

(terwijl de Geus weer over de trap heengaat).

Waar blijft de prins?

Herman de Ruyter.

Hij komt.
 Wat ziet ge, Hendrik Jansz?

Hendrik Jansz*(aan het venster).*

'k Zie over 't zwart
 Van Maas en Waal de bleeke schotsen glijden.
 'k Zie Gorkum roerloos, sluim'rend in de sneeuw
 En alom in het rond der velden blankheid.

Stemmen.

Geen hulp?

Maria.

Dan is het uur der wraak geslagen.
 Uw dol bedrijf heeft uit.

Stemmen.

Weerspreek dat woord,
 De Ruyter. Snoer dat wijf den mond!

Herman de Ruyter.

Helaas!

Stemmen.

Spreekt zij de waarheid dan?

Herman de Ruyter.

Blijft Gorkum stil
 En daagt de prins niet op, dan wordt de kamp
 Al 't ongelijk: één tegen honderdtallen,
 Een handvol kind'ren tegen reuzenkracht.

Maria.

Voorwaar!

Stemmen.

Is alles dan verloren?

Herman de Ruyter.

Luistert!

Ik heb 't den prins met duren eed bezworen:

Eer zal 'k dit slot met vijand en met vriend
Doen springen in de lucht, dan 't laten weer
In vreemde handen!

Jan Hendriksz.

Nochtans draagt geen zorg;
Want is van 't eindgericht de dag genaakt,
Ik zeg het u, dat and'ren zullen weenen
En gij zult blijde zijn.

Herman de Ruyter.

Edoch bedenkt:
Wie met ons blijft, hij doemt zich zelf ter dood.

Hendrik Jansz.

Ter glorie-dood voor vaderland en volk!

Herman de Ruyter.

Want geen pardon zal ooit een Geus aanvaarden,
Zoolang mijn hand dit zwaard omklemmen kan.
Van hier dus, gij, die 't leven nog bemint,
Die nog de kracht gevoelt van aardsche banden
En geen verbitt'ring hebt gekend, zóó heet,
Dat sterven op een berg verslagen lijken
Thans hoogste zieleweeld' u dunkt.

Maria.

Hij spreekt
In waanzin. Gaat toch!

Een Geus.

Gindsch in Gorkum wijlt
Mijn oude moeder. Keerd' ik niet terug,
Zij zou bezwijken moeten van gebrek.

(Hij werpt zijn wapen neer en gaat links-vóór heen.)

Herman de Ruyter.

Ga!

Een Geus.

Mag ik vrouw en drie geliefde spruiten
Opoffren aan der Spaanschen wraak?

(Hij werpt eveneens zijn wapen neer en gaat links-vóór heen.)

Herman de Ruyter.

Ga!

Een Geus.

Heer,

Mijn moeder stierf en van ons oud geslacht
Liet Hertog Alva alle mannen dooden,
Al 't goed verbeurd verklaren. Ik alleen,
Vermomd als vrouw, ontkwam aan 't vreeslijk lot.
Thans ben ik van twee zusters, kind'ren nog
Eenige steun.

Herman de Ruyter.

Ga!

Maria.

Immer ijler wordt
Uw kleine schaar, de Ruyter.

Jan Hendriksz.

Velen zijn

Geroepen, weinigen zijn uitverkoren.

Herman de Ruyter.

En bleef ik ook alleen, toch week ik niet!

Stemmen.

Vertrouw op ons! Met u tot in den dood!
God zij genadig onze zielen.

Een Geus

(langs de trap naar binnen stormend).

Heer,

Het wemelt langs den wal van Spaansche helmen!

Stormladders worden ijlings aangevoerd.

(In de verte weerklinken tromfet-seinen.)

'k Zag ook geschut om bres te schieten. Hoor,
Zij blazen tot den aanval.

Herman de Ruijter.

Houd de poort
Gesloten. Tijd gewonnen, veel gewonnen.
En laten d' onzen van den buitenwal
Langzaam terug zich trekken naar de brug,
Die 't binnenplein verbindt met dezen burcht.

(De Geus af.)

Maria.

Wat zal dit uitstel baten?

Stemmen.

En de prins?
Waar blijft de prins?

Herman de Ruyter.

Wat ziet ge, Hendrik Jansz?

Hendrik Jansz.

'k Zie immer, immer bleeke schotsen glijden. -
Nu glipt een boot met vluchtenden er door. -
'k Zie Gorkum roerloos, slim'rend in de sneeuw
En eindeloos in 't rond der velden witheid.

(Dof gedreun van kanonschoten in de verte.)

Herman de Ruyter.

Dan is 't met Loevesteyn gedaan.

Stemmen.

Gedaan
Met ons.

Maria.

Keert tot bezinning weer, verdwaasden.
 Wilt g' allen dan uw levens off'ren voor
 Een hersenschim? Vliedt heen zoo snel gij kunt
 En voert dien zinnelooze met u!

Een paar Geuzen

(tot elkander).

Komt!

(zij gaan heen.)

Hendrik Jansz.

Meer booten tusschen 't ijs. Ze zijn bemand
 Met Spaansche musketiers. Dra is het slot
 Omsingeld!

Jan Hendriksz.

Heer, sluit thans Uw hemel open,
 Zend neer Uw lichtschijn, toon ons 't paradijs!

Herman de Ruyter.

Gij, die gebleven zijt, versaaft gij niet?
 Hebt g' in uw zielen nu de laatste hoop
 Op redding of genad' al uitgeroeid
 Als groenend onkruid in bezaaiden grond?
 Beseft gij 't, dat van allen hier verzaamd
 Niet één de zon, die ginds ter kimme daalt,
 Tot nieuw een dag ooit weer zal op zien stijgen?

(De zon gaat langzaam onder.)

Allen.

Wij weten 't en wij zijn bereid.

Herman de Ruyter.

Dan... bidt
 Met mij. - O, Heer, Die op de wolken troont
 En in Wiens naam wij voor de vrijheid strijden,
 Wijd tot Uw altaar nu dit trotsch kasteel

En tot een heilig' offerande 't bloed,
 Dat er in stroomen zal. O, laat de vlam,
 Die in den zwarten nacht bloedrood getongd,
 Aanstonds uit dit gesteent' omhoog zal flakk'ren,
 Heel Neerland overglanzen, en de walm,
 Gelijk de rook van Abels outervuur,
 Niet nederslaan, maar stijgen tot U op!
 Geef dat het schijnsel van deez' fellen brand,
 Waarin Uw knecht tot pulver zal vergaan,
 Ons arrem volk, zoo smadelijk verdrukt,
 In d' oogen lichtt' en dringe tot de ziel,
 Opdat er d' oude fierheid in herleve
 En d' oude moed en d' oude vrijheidszin!

Jan Hendriksz.

Vertrouwt mijn volk, want uwe rust zal komen.
 Het koren moet gemaaid, zal 't eens als brood
 Den Schepper prijzen en den sterv'ling spijzen.
 De wereld gaat in haar begeerlijkheid;
 Maar die bij God is blijft in eeuwigheid.

Een Geus

(naar binnen stormend langs de trap).

De vijand stormt van alle kanten aan.
 Ontkomen is niet moog'lijk meer!

Herman de Ruyter.

(Buiten neemt het schieten, schreeuwen en trompetten, dat allengs nader komt, voortdurend toe.)

Brengt dan
 Elkaar een laatst vaarwel.

(Zij geven elkander de hand; sommigen omhelzen elkander.)

Vaarwel, vaarwel. -
 O, land, waarop ik 't aanzijn kreeg, o, volk,
 Waaruit ik ben gesproten, u ter wil

Staan hier uw zonen vrij hun leven af.
 Hoort naar hun roepstem, schouwt hun doodstrijd aan
 En wreekt uw kind'ren voor uw heil gevallen.
 Rijst op, rijst eind'lijk uit uw schand' omhoog,
 Verbreekt uw boeien, jaagt uw beulen weg,
 En neemt uw vrijheid weer, dat kostlijkst goed
 Op aarde.

E e n G e u s

(langs de trap naar binnen stormend).

Heer, de vijand nadert snel.
 De gansche buitenwal is in zijn macht
 En 't binnenplein bezet. Meen'ge Spanjool
 Beet al in 't zand; maar treft ook ieder schot,
 Het dunt de bende zwarte duivels niet,
 Die vlug als mieren ladders dragen aan,
 Ze zwaaien naar den muur en onder 't vuur
 Der onzen, man aan man in lange rij
 Al tierend klimmen op.

J a n H e n d r i k s z .

Dan voorwaarts, mannen!

(Jan Hendriksz en Hendrik Jansz gaan met de Geuzen over de trap heen.)

Tooneel VII.

MARIA, HERMAN DE RUYTER, IJSVOGEL.

M a r i a .

Nu komt de straf.

I J s v o g e l .

Voor u.

Herman de Ruyter.

Waar ligt het kruit?

IJsvogel.

Dat zal 'k u wijzen.

(Hij opent het deurtje onder de trap.)

Zie, in dit gewelf
Ligt vat aan vat.

(Zij rollen een vaatje kruit op.)

Maria.

Is 't hem dan ernst geweest?

Herman de Ruyter.

Duw hier het mes maar in; wring los die plank.

(IJsvogel breekt het vat open, dat door de Ruyter wordt vastgehouden.)

Zie zoo! Nu strooi ik 't zwarte poeder rond
En maak een langen loop van hier tot in
Die kelder.

(Hij strooit kruit op den grond.)

Maria.

Groote God, wat wilt ge doen?

Herman de Ruyter.

Mijn eed volbrengen, anders niet.

(tot IJsvogel)

Doe nu
Een lont in 't vuur ontgloeien.

Maria.

Kruit!.... Een lont!

Herman de Ruyter.

En hecht die smeulend vast aan gindschen stoel.

(Hij wijst op een stoel links, waaraan IJsvogel de lont vasthecht, die hij een oogenblik in 't vuur heeft gehouden.)

Maria.

Bezin u toch! Van al die menschenlevens,
Zoo roek'loos uitgebluscht, zal eenmaal God
U rekenschap afvragen.

Herman de Ruyter.

Niet aan mij;
Doch wel aan u en hen, die u gelijken.

Maria.

Uw haat wordt razernij. O God! Die vonk,
Dat kruit! Straks vlamt het op! 't Gewelf ontploft!
De muren splijten, storten op ons neer!
O, gruweldaad! Weg met die lont!

(Zij wil de lont verwijderen, maar IJsvogel belet haar dit.)

IJsvogel.

Laat af!

Maria

(tot IJsvogel).

Vertrouw op mij! Geen leed zal u weervaren.
Ik stel mij borg voor uw pardon.

IJsvogel.

Merci,
Mevrouw. Een Spaansch pardon, dat houdt zoo vast
Gelijk een open hand vol vliegen.

Herman de Ruyter.

(den weg versperrend aan Maria, die vluchten wil)

Blijf!

Maria.

Om Godswil, laat mij gaan! 'k Heb kind'ren, heer.
Ik wil niet sterven. Wat misdeed ik u?

Herman de Ruyter.

Wat gij misdeedt? - Wie maakt van ieder volk
 Een heir van helden, prat op eigen kracht,
 Of bende lafaards zonder zelfgevoel?
 Het is de vrouw: de bruid, de ga, de moeder.
 Twee zonen schonk u God! Gij bracht hen voort
 Op Neerlands grond; gij gaaft hun Neerlandsch bloed
 In d' aad'ren; Neerlandsch klinkt huns vaders naam.
 En in het heir van Neerlands beulen kampt
 Het tweetal, dat gij mint. - Beseft ge nu
 Wat gij misdeedt? - Wie kent den boom, kent ook
 Zijn vruchten; als de moeder is het kind.
 Zijn Neerlands zonen thans verslapt, ontaard,
 Op Neerlands vrouwen koom' de schuld!

Maria.

Genade!

(Het strijdrumoer komt al nader en nader.)

IJsvogel.

De strijd komt naderbij.

Herman de Ruyter.

(tot IJsvogel, die nu aan het venster is gaan staan)

En van den Prins?

IJsvogel.

Noch klank, noch teeken.

(Buiten zingen een paar stemmen het Wilhelmus.)

Herman de Ruyter.

Hoort! Zij zingen nog,
 Die voor hun vrijheid sneven. Prijs het lot,
 Mevrouw, dat u hun heldendood....

Maria.

Erbarmen!
O, heb toch medelijden met een vrouw!

Herman de Ruyter.

Gij hadt geen medelijden met uw volk;
Thans heeft uw volk geen medelij met u. -
O, haat, die als een kankergloed mijn ziel
Voor al, wat lieflijk wezen kon in 't leven,
Van d' eerste kindsheid af hebt dor geschroeid,
Stuw thans uw laatste koortsvuur in mijn bloed
En drijf het gistend door mijn aad'ren voort,
Dat leeuwecracht het in mijn spieren wekke
En aad'laars scherp-zien in mijn blik! - En heeft
Mijn arm dit vlijmend lemmer bot gebeukt,
Ligt onder 't puin mijn stervend lijf verplet,
Sluip dan als slangengift mijn tanden in,
Opdat ik scheid' uit al dees' bitterheid,
De kaken in een Spaanschen schoot geklemd,
En wetend, dat van 't gruwzaam moordtooneel
Een rilling gaan moet heel de menschheid door,
Die Filips zal doen sidd'ren op zijn troon
En slaan met lamheid gansch de Spaansche bende!

IJsvogel.

Ik hoor hun vloeken al! Nu opgepast!

(Zij stellen zich links op; Herman de Ruyter is met een groot tweehands-zwaard gewapend.)

Herman de Ruyter.

Aan u, mijn prins, mijn vriend, mijn laatsten groet.
Voor ons komt gij te laat. Geve de Heer,
Dat niet te laat gij komt voor Neerlands redding.

Tooneel VIII.

MARIA, HERMAN DE RUYTER, IJSVOGEL, JAN HENDRIKSZ, HENDRIK JANSZ, PEREA, GEUZEN, SPANJAARDEN.

(Jan Hendriksz verschijnt met bebloed hoofd boven op de trap, daalt haastig naar beneden en stort dan neder.)

Jan Hendriksz.

Herman... zij naad'ren... 't is met mij gedaan....

Ik heb de stemme Gods gehoord, die riep:

Kom herwaarts.

Herman de Ruyter.

(die bij hem neer is geknield).

Dood. - Hij zal gewroken zijn.

(Inmiddels zijn boven op de trap de vechtende Geuzen verschenen, die door de opdringende Spanjaarden naar beneden worden gedreven. Op de traptreden vallen een paar Geuzen en een Spanjaard neder; beneden wordt de strijd voortgezet. Schoten vallen en soldaten met fakkels vertoonen zich boven op de trap.)

Een Geus

(de trap afdalend).

Te hulp, de Ruyter!

Herman de Ruyter.

Hier!

(hij velst een Spanjaard neder).

Perea

(boven op de trap verschijnend).

Terug Flamingos!

Por Dios, d' Emissario! Schiet niet!

Perea wil hem levend vangen!

(Perea valt de Ruyter aan; IJsvogel kampt met een Spanjaard en andere Geuzen zijn insgelijks in gevechten gewikkeld.)

Herman de Ruyter.

Sterf

Dan zelf.

(Perea weert een houw van de Ruyter af; een tweede Spanjaard valt de Ruyter aan.)

I J s v o g e l

(vechtend).

Vive le Geus! Wee mij.

(Hij stort getroffen neer.)

P e r e a

(vechtend).

Cuerpo

De Dios!

E e n S p a n j a a r d .

Zou hij dan onkwetsbaar zijn?

Herman de Ruyter.

(door den tweeden Spanjaard getroffen)

Getroffen!

(Hij zinkt op een knie neer en verweert zich nog met moeite.)

P e r e a .

Bravo!

Herman de Ruyter.

O!

(Het zwaard ontvalt aan zijn hand; hij trekt zijn dolk.)

D e S p a n j a a r d .

Zijn arm verlamt.

M a r i a .

De lont!

(Op het oogenblik, dat de Ruyter, met één hand zijn dolk voerend, met de andere hand naar de lont grijpt, poogt Maria vruchteloos hem die te ontrukken.)

Herman de Ruyter.

(de lont zwaaiend en in het kruit werpend)

Weg wijf!

(Een groote vlam loopt over het tooneel.)

Maria.

Te laat!

De Spanjaarden.

Misericoor!

(De Spanjaarden en Maria vluchten in verwarring; een slag weerklinkt; het gordijn valt snel).

Naspel.

Het tooneel stelt voor het brandende Loevesteijn in zijn omgeving, waar Maas en Waal te zamen vloeien en Gorkum rijst van ver. Het landschap is geheel met sneeuw bedekt. In het begin is het nacht en onderscheidt men alleen het in de diepte brandende slot. Op den voorgrond bevindt zich het bivak van den Prins van Oranje. De soldaten zijn gegroepeerd om den Prins en zijn kapiteins, die in het midden staan.

Een soldaat.

Geen vlammen zie 'k meer flakk'ren.

Een tweede soldaat.

Ook de gloed
Verdooft.

Eerste soldaat.

't Was Loevesteijn, dat brandde.

Tweede soldaat.

Neen,

't Was Gorkum. Loevesteijn ligt meer naar links.

Een derde soldaat.

De nacht misleidt, kaam'raad; 't was Woudrichem.

Prins Willem.

't Is, of van daag de zon veel trager rijst,
Die aan d' onzekerheid een eind' zal maken.

(De zon gaat langzaam op en het landschap wordt zichtbaar.)

Eerste soldaat.

Ziet, ziet!

Tweede soldaat.

Hij had gelijk: 't was Loevesteijn.

Een kapitein.

Te laat dus toch?

Tweede kapitein.

Helaas, mijn prins, te laat.

Prins Willem.

De Ruyter hield zijn woord.

Eerste kapitein.

En 't is volbracht.

Tweede kapitein.

O, edel hart, o, trouwe vaderlander!

Eerste kapitein.

En arme vrienden!

Prins Willem.

Neen, beklaagt hen niet.
 Geen hooger weelde kent op aard' een mensch
 Dan zich een heil'ge zaak te mogen wijden.
 En met het offer van zijn kort bestaan
 Voor eeuwig daar te binden aan zijn naam.

(het hoofd ontblootend.)

Gegroet, getrouwen, helden zonder blaam,
 Die sneefdet voor de vrijheid van uw land,
 Voor 't recht een eigen volk te mogen zijn
 Van lutt'le duizenden naast millioenen.
 Gij hebt den reuzenworstelstrijd aanvaard;
 Ons zij de taak dien roemrijk te voleinden.
 Ziet, mannen, ziet: een altaar is dit slot,
 Waar 't volk ten offer bracht zijn edelst bloed
 En 't offer was gevallig God, den Heer,
 Die hemelwaarts den rook er van liet stijgen.
 Waar mart'laars vallen, zegepraalt hun zaak;
 Van Loevesteijn begint Neerlands viktorie
 En 'k zweer het u: niet rusten zal dit zwaard
 Eer Neerlands volk is vrij en hoog in eere.

Slotkoor van soldaten van den prins.

Helpt nu u selfs, soo helpt u Godt
 Uit der tyrannen bandt en slot,
 Benaude Nederlanden!
 Ghij draecht den bast al om u strot,
 Rept flucks u vrome handen.

Mijn schilt ende betrouwen
Sijt Ghij, O, Godt, mijn Heer.
Op U soo wil ick bouwen,
Verlaet mij nimmermeer;
Dat ick doch vroom mag blijven,
U dienaer t' aller stondt,
Die tyranny verdrijven,
Die mij mijn hert doorwondt.

O Nederland, ghij sijt belae,
Doodt en de leven voor u staen.
Dient den tyran van Spaengiën,
Of volgt, om hem te wederstaen
Den prince van Oraengiën.

Wilhelmus van Nassouwe,
Ben ick van Duytschen bloed,
Den vaderlant ghetrouwe
Blijf ick tot in den doedt.
Een prince van Oraengiën
Ben ick vrij onverveert.
Den coninck van Hispangiën
Heb ik altijd gheëert.